ר' ב.

שיטת ה„אגודה" בכור הנסיון

בשעה שכל העינים נשואות אל החזית החיצונית של בנין בית-הלאום פונה אני אל אחת השאלות של החזית הפנימית. אני עושה זאת משני טעמים. ראשית: לגבי החזית החיצונית הרי אין אנו, הרוב המכריע של הצבור, אלא מסתכלים פסיביים. חוץ מיחידים הנושאים בעול החזית הזאת הרי אין למרבית הצבור שום אפשרות של פעולה והשפעה. ולא כן החזית הפנימית. כאן ניתן לכל יחיד ויחיד בישראל להשפיע ולהכריע לפי חלקו וערכו. ושנית: אפשר שדוקא שעה זו, המאחדת אותנו כלפי חוץ, מוכשרה גם לעיון ולדיון פנימיים. אולי אמתות שקשה להודות עליהן בזמנים רגילים אפשר להודות עליהן בזמנים יוצאים מן הכלל.

אני רוצה לדבר פה על השיטה המדינית של „האגודה" שהיא שיטת הפירוד והפרישה מן הצבור הציוני. אני רואה הפסד ותקלה בשיטה זו, ויש ברצוני להביאה בכור הבקורת. ולא אכחד שאני נגש לדבר זה מתוך חבת „האגודה". יש ב„אגודה" אישים, ערכים ופעולות, שהם יקרים לי עד מאד. ואולם חושבני, שגם מי שאינו מתיחס כמוני באהדה ל„אגודה" מוכרח להודות, כי השיטה המדינית של „האגודה" היא גורם רב-משקל בחיינו הצבוריים והישוביים. גם נאמני היהדות החרדית וגם מתנגדיה מוכרחים להכניס בחשבון את הגורם הזה כמו שהוא היום והשנויים האפשריים למחר-מחרתיים. לפיכך אין הנושא הזה ענין ליהודים חרדים בלבד אלא גם לחוגים רחבים ביותר. ובירור הנושא הזה מעל דפי עתון הוגן אליבא דכל הדעות יש בו בודאי משום נותן טעם לשבח. אין ספק בעיני כי בבוא נושאי-הכלים של השיטה המדינית של ה„אגודה" לברר את דעתם הם ימצאו גם הם בעתון הזה דלת פתוחה. באופן כזה יש לקוות לבירור הוגן ופורה.

אני מדבר על השיטה המדינית-הצבורית של ה„אגודה" ואולי לא מיותר הוא להקדים הקדמה זו. בנוהג שבעולם ששיטות מדיניות-צבוריות באות להגן על אינטרסים כלכליים או מעמדיים של שכבות ידועות. ואולם לא כן השיטה המדינית-הצבורית של ה„אגודה". לפניה אין אינטרסים כלכליים-מעמדיים כי אם אינטרסים רוחניים-תרבותיים-נפשיים-דתיים. כאן לפנינו שכבה רחבה של יהודים, שהתפתחות הרוחנית-התרבותית של הדורות האחרונים גורמת להם יסורים נפשיים עמוקים והם התאחדו לשם הגנה על הערכים הרוחניים היקרים להם ביותר, ערכים שהם, לדעת הכל, הצילו את עם ישראל מכליה במשך אלפים שנה. השיטה המדינית-הצבורית שנקטו בהם אינה איפוא תוצאה טבעית ממצב כלכלי-מעמדי ידוע ושמתוך כך אינה ניתנת להשתנות אלא עם שנוי המצב הכלכלי-המעמדי בעצמו אלא היא תוצאה ממצב נפשי מיוחד והיא ניתנת לשנוי על ידי בירורים הגיוניים, — אם יתברר שאין בשיטה זו להגין על הערכים המקודשים אלא להיפך.

שיטה מדינית-צבורית זו של ה„אגודה" אפשר שלא נוצרה מתחילת ברייתה של ה„אגודה". יתכן כי למיסדי ה„אגודה" בשעתם היו השקפות אחרות ומגמות אחרות. אך צד זה שבשאלה הוא ענין להיסטוריונים. ואולם מנקודת-מבט מעשית מספיק לקבוע, שעוד לפני שנים מעטות הגיעה שיטת הפירוד והפרישה לידי קיצוניות נפרזה ושבשנים האחרונות ניטל מעט עוקצה החד של שיטה זו אלא שעדיין היא השולטת במחנה ה„אגודה" והיא המתוה את הקו המדיני-הצבורי.

שנוי מעט זה שחל בעמדת ה„אגודה" היא תוצאה של ההיסטוריה העברית בשנים האחרונות.

עוד לפני עשר שנים היה ענין א"י לרוב היהודים רק דבר שבאידיאל. עדיין האמינו הכל ביציבות הגולה. באותו פרק זמן יכלה ה„אגודה" להסיח את דעתה מא"י ולראות את חלומותיה בגולה. ובאותו פרק-זמן יכלה גם להרשות לעצמה קיצוניות נפרזה בדרכי הפירוד והפרישה מן הצבור הציוני. ואולם השנים האחרונות הוכיחו את צדקת האידיאולוגיה הציונית בשני חלקיה גם יחד: באי-יציבות של הגולה ובאפשרות של הקמת בית-לאום בא"י. שני החלקים האלה של המחשבה הציונית חדרו גם למחנה ה„אגודה" וכבשו את הלבבות. ענין א"י חדל להיות דבר שבאידיאל היפה ושבהזיה ונעשה ענין של ממשות. אנשי האגודה התחילו לומר שירה ציונית-ארצישראלית. בתחילה בשפה רפה, בקול דממה דקה, בחינת מבוישים, לאחר כך גם בקול אדיר וחזק. זכור לרבים נאומו הנמרץ של ד"ר יצחק ברויאר על א"י ותל-אביב, נאום ששמש במובן ידוע נקודת-מפנה במחשבה הצבורית של ה„אגודה".

עם קבלת שני יסודות המחשבה הציונית נתקבלו גם יסודות אחרים של התחיה. כמעט כל מה שיש בים „ציון" יש גם ביבשת ה„אגודה". היחס לתחית הלשון העברית נשתנה תכלית שנוי, וכן הדבר לגבי העבודה העברית. אתמול מכרו ברחובות ירושלים סרט למען „גני ילדים ומעונות יום בית יעקב", ולא ראיתי מי שמנע את עצמו מלתרום לטובת המוסדות האלה מטעם ה„אגודה". שום ציוני לא הרגיש חלילה שום איסור לסייע למוסדות התרבותיים החשובים האלה מפאת היותם שייכים לכוון צבורי אחר. הן גם המוסדות האלה עבריים הם במאה אחוזים. הם גם הם שותפים לתחית הלשון מיסודם של יעבץ, פינס ובן-יהודה. ולפני ימים אחדים נוסדה בירושלים „הסתדרות פועלות אגודת ישראל" בראשות הגברת ברויאר. ולפני זמן מה היה בירושלים כנוס של צעירים וצעירות מעולי גרמניה מחוגי ה„אגודה" — והרב משה בלוי מירושלים, עמוד ה„אגודה" בא"י, נשא שם את ברכתו. המושגים „עליה", „הכשרה" וכמה כיוצא בהם מן המלון הציוני נתקבלו בפשטות ובלי ערעור בחוגי ה„אגודה". כל זה הוא פרי ההיסטוריה החיצונית והפנימית של עם ישראל בדור אחרון. ואם עוד לפני שנים היו אנשי האגודה במובן המחשבה הציונית בבחינת „גרי אריות", הנה הגיעו בשנים האחרונות לבחינת „גרי צדק". פעלה פה כל המשיכה שיש לבנין ארץ ישראל כבית-לאום ליהודים, פעלו כל סממני התחיה הלאומית, שבעצם היתה חבויה וגנוזה גם בנשמותיהם הם בתור שלומי אמוני ישראל.

כתוצאה משנוי העמדה לגבי האידיאולוגיה והעבודה המעשית הציונית חל גם שנוי ידוע ביחסים אל ההסתדרות הציונית. רוח המשטמה חלף הלך לו. יש התנגדות אבל לא שנאה כבושה בלבבות. יש וכוחים חריפים, יש לעתים אפילו זלזולים, אבל בכל זאת יש גם גבולות, והזלזולים הם יותר שיגרא והרגל מאשר הרגשה אלימנטרית, יותר מס לאתמול מאשר סמל למחר-מחרתים. לעתים באים הזלזולים רק כדי להוכיח ולהבטיח לקיצוניים שבמחנה שעדיין לא נתפסו לציונות במאה אחוזים. למעשה נוצרה פחות-יותר חזית מאוחדת כלפי חוץ. המו"מ מתנהל על בסיס של הבנה הדדית וכבוד הדדי. סימפטומטי במובן ידוע היה החזיון, שה„אגודה" בא"י התריעה על הועד הלאומי שלא הזמין אותה לעבודה משותפת בדבר „עזרה ובצרון". היא העמידה פנים כנעלבת. היא הדגישה, שהיא היתה מוכנה לשתוף הפעולה וכי היא אפילו עוררה את ההצעה הזאת בשיחות, שקדמו לפעולה בדבר „עזרה ובצרון". לאמור: היא, הנחשדת על הפירוד, רצתה באחדות ורק הציונים, הדוגלים באחדות, יצרו את הפירוד. סימפטומטי כמו כן כי העתון „השומר הצעיר" מיום י"ז כסלו מוצא לאפשר לציין לשבח את עמדת „פועלי אגודת ישראל" בפתח תקוה בנוגע להגנה על גובה מתאים של שכר-העבודה אף-על-פי „שאינם חשודים כלל על מעמדיות מלחמתית".

ואולם עם כל השנוי שחל ביחס ה„אגודה" אל האידיאולוגיה ואל העבודה ואף אל ההסתדרות הציונית בעצמה, הרי נשאר בכל זאת „סבל הירושה" מן הזמנים הקודמים, שהוא די כבד ומכביד. עדיין ה„אגודה" נמצאת מחוץ להסתדרות הציונית ואפילו מחוץ לסוכנות היהודית. עדיין ה„אגודה" לא רק שאינה משתתפת בפועל בקרנות הציוניות אלא, כנראה, חוששת גם ליהנות מהן. במלים אחרות: נשתנה מעט הלך-הרוח, חלו בקיעים פה ושם בשיטת-הפירוד והפרישה וההתרחקות כמטחוי-קשת, אבל עצם השיטה עוד בתקפה עומדת, על יסודותיה, ועל מסקנותיה.

וזה הוא הדבר שעומד בעיני לעיון ולדיון, למבחן אובייקטיבי.

ולפני כל בחינת השיטה כשלעצמה: עצם ארגון החרדים אינו תלוי גם בספק ספיקא. זוהי לא רק זכותנו אלא גם חובתנו. אם כנים אנו, אם השקפתנו יקרה לנו, בודאי שמחובתנו שלא לוותר על הכח הצבורי הצפון בארגון היחידים לחטיבה צבורית מסוימת ומובהקת. הרבה-הרבה הפסידה היהדות החרדית מעמדותיה מפני שגילתה רק בזמן מאוחר כל כך את סוד הארגון. ואם יש לקבול על ה„אגודה" מנקודת-המבט של היהדות החרדית, הרי זה לא מפני שהצליחה לארגן חלק מסוים של הצבור החרדי אלא מפני שלא הצליחה לארגן את כל הצבור החרדי, יותר מזה: על אשר אי-ההצלחה מקופלת וגנוזה בתוך הקונצפציה המוטעית המונחת ביסוד הארגון הזה, לאמור: על שאי-ההצלחה אינה מקרית אלא הכרחית כתוצאה משיטה מוטעית.

וכי מה צריכה להיות מטרתו של ארגון חרדים כולל ומקיף? הלא בודאי ראשית כל חזוק הפוסטולטים של היהדות החרדית בכל הופעותיהם. לשם כך דרוש מצד אחד ארגון חרדי על-מפלגתי, הכולל וקולט כל יהודי חרד מימין שבימין ועד שמאל שבשמאל, עד כמה שבעיניו תורה ומצוה הוא נמנה על היהדות החרדית. ומצד שני דרושה חדירת הארגון הזה לכל פנה צבורית, שהופעתו שם היא רק בגדר האפשרות. ואולם ממש את ההיפך מזה בצעו אנשי ה„אגודה". „כי שתים רעות עשה עמי": הם עשו מן היהדות החרדית בה"א הידיעה אחת המפלגות בישראל. והם, כמסקנא מזה, הלכו והוציאו עצמם מן הכלל הציוני, — מאותה ההסתדרות העל-מפלגתית שהולכת זה עשרות בשנים ומתחזקת משנה לשנה וכמעט מיום ליום. במקום להמצא במרכז החיים של הצבור היהודי בחרה בעמידה עלובה בקרן-זוית ובזה המיטת שואת לא על הצבור הציוני — הוא הלך בשנים האלה מחיל אל חיל — כי אם על היהדות החרדית גופא — היא ירדה עשר מעלות אחורנית.

הדברים שנאמרו בקטע אחרון דרך אגב טעונים בכל זאת באור והסבר באשר הם באמת גופי-תורה. היהדות החרדית בהגנתה על חיי-תורה נמצאת במערכה קשה וכבדה מבית ומחוץ. העולם החיצוני איננו בעד התורה כי אם נגדה. עדיין יש צורך לשחות נגד הזרם ולסבול תלאות ורדיפות כדי לשמור על חוקי התורה. למוד התורה בעצמו דורש קרבנות מרובים. כמו כן שמירת שבת ומועד, כשרות וכמה מצוות אחרות. ולמעלה מכל ספק הוא, שכל יהודי חרד על תורתו צריך להתחבר אל רעהו כדי לעמוד יחד במערכה הכבדה הזאת. ונתאר נא לעצמנו שבמקום ההסתדרויות החרדות הקיימות נוצרה הסתדרות חרדית עולמית אחת שמקיפה את כל היהודים הדתיים בלי הבדל השקפה מדינית או חברתית. בודאי שהסתדרות כזאת היתה יכולה לפעול גדולות על שדה החנוך, שמירת שבת וכשרות וכיוצא בזה, באשר היא היתה מאחדת המונים גדולים וחזקים. היא היתה יכולה אפילו לתת עזרה כלכלית לאלה שהם ניזוקים במובן הכלכלי מפאת דתיותם. היא היתה יכולה להיות במובן ידוע גם בעלת השפעה מדינית, באשר היא היתה נשענת על כל עם ישראל חוץ מאותם החוגים שהם בבחינת „מומרים להכעיס".

ואולם ה„אגודה" לא הלכה בדרך זו. במקום להיות הסתדרות חרדית כללית, ללא מגמה מפלגתית, היא בחרה בדרך המפלגתיות. ביחוד הגדילה במשך שנים את התהום בינה ובין ההסתדרות הציונית, שהיא בעיקרו של דבר הסתדרות מדינית-כלכלית ופתוחה לכל יהודי ללא הבדל העמדה הדתית. דבר זה חזק את ההכרה ואת הרושם, כי לפנינו שתי הסתדרויות מדיניות המתחרות זו בזו. לא שהן מתקיימות זו בצד זו אלא זו כנגד זו, בבחינת „אמלאת החרבה". התוצאה היתה, שהמונים גדולים של יהודים חרדים שנמצאו בתוך ההסתדרות הציונית ושהיו נתפסים ברצון להס-

(הסוף בעמוד 4)

Jewish Historical Press (www.jpress.org.il) Brought to you by: The National Library of Israel and Tel Aviv University